

בענין הבורגנין שהניחו בשכונת רמות

ראשית יש להקדים, כי ישנם שני נידונים עקרוניים על שכונת רמות. הראשון, האם עירוב מחבר את העיר לענין מגילה, ובזה נקט הגר"ש"א ועוד דמועיל, ופוסקים אחרים וביניהם הגר"ש אבא שאול והגר"ע יוסף ס"ל דאינו מועיל. והנידון השני, האם סמוך ונראה נמדד מהעיר הקדומה שבתקופת יהושע בן נון, או מהעיר החדשה, וגם בזה נחלקו והכה"ח (תרפ"ח י) נוקט להחשיבו כסמוך ונראה, ורוב הפוסקים הכריעו לא כך, ביניהם המנחת יצחק, האור לציון בשם הגר"ע עטיה, ורוב ככל גדולי ההוראה. נידונים אלו שייכים שניהם בשכונת רמות, שהיא נכללת בעירוב של ירושלים, וגם סמוכה (פחות ממיל) ונראית לעיר החדשה. יש שנהגו לקרוא בט"ו ע"פ א' הסברות דלעיל (בעיקר אשכנזים שסמכו על פסקו של הגר"ש"א דעירוב מצרף), אבל רוב כלל הציבור הספרדי נהג ע"פ הגר"ש"א והגרע"י זצ"ל שסברו שעם כל זאת זמן הקריאה ברמות הוא ב"ד. (ולדעת הגר"ש"א אף אי"צ להחמיר בט"ו).

הנידון הוא האם השתנה הדין מחמת ה"בורגנין" שהניחו.

ובענין זה יש להעיר כמה הערות.

הרבה מן הכותבים האריכו אם צריך מגורים בפועל, או שיהא ראוי למגורים. ועוד דנו אם מה ששילמו לכמה בחורים בכדי שישוהו שם אם נחשב דירה. ולא אכנס לזה. רק אכתוב כי לכאור' העולה מדברי הגמ' והראשונים הוא, שדירה שאינה ראויה לדירה **בפועל**, לפי דרך הבני אדם שבאותו מקום, אינה מתעברת עם העיר כלל. ושמעתי שהג"ר שריה דבליצקי שליט"א כשבקשו לדון עמו בענין זה בשנה שעברה, שאל אם יש שם מים וחשמל, וכשנענה בשלילה לא רצה לדון כלל בענין.

ודבר זה מבואר בגמ' עירובין כא ע"א דאין בורגנין בשאר ארצות משום דאיכא גנבי, ויש מהראשונים שמפרשים שהכוונה שגונבים או הורסים את הבורגנין, ויש שפירשו שגונבים את הדברים שבבורגנין, וז"ל רבינו יהונתן שם, **"דשכיחי גנבים. וגנבי להו בלילה כל מה שבתוך הבורגנין, נמצא שאינם עשויין לדירת קבע"**. וז"ל רבינו ישמעאל בן חכמון שם, "בשאר ארצות לא דשכיחי גנבי, ואין אדם יכול לגור בבורגנין לפי שבאין הגנבים ולוקחים מה שיהיה שם או כסות הדר שם, אינם ראויים לבית דירה". (ואף הראשונים שפי' באופן שונה מעט אין טעם לומר שחולקים על פי זה).

וזה שייך בנידון דידן, כי לפי דרך בני אדם כיום אין שייך לגור בבורגנין אלו כלל וכלל, מחמת שאין בהם לא חשמל ולא מים. (ובפרט השנה תשע"ו שהניחו מכולות קטנות ממתכת, ולא מעץ, וגם ללא חלונות, הרי שאף אם היה שם מים וחשמל היה קשה מאד לדור בה), ופשוט שאין זה שונה ממה שא"א לגור מחמת גנבים. [ואגב מעניין היה לדעת האם ב"בורגנין" הללו קבעו מזוזה?...].

וז"ל הרשב"א בעבוה"ק (הובא גם בב"י סי' שצח, עמ' ריז), "לא היה עשוי לדירה או שעשוי לדירת עראי אין עושין אותו עיבור לעיר, לפיכך הבורגנין שעושין שומרי גינות ופרדסים ושומרי העיר חוץ לעיר אין נמדדין עם העיר מפני שהן עראי מפני הגנבים ומפני מי הגשמים ששוטפין אותן". (אגב, הרב טולידאנו הביא כע"ז מדברי האהל מועד, וחשב לדחותו מכח דקדוק מדברי רש"י, ולא ראה שהם דברי רבו הרשב"א). האם יש מי שחושב שה"בורגנין" הללו עשויים לדירת קבע?

ועוד פרט שיש לברר, לגבי השנה הקודמת סיפר הרב יצחק יוסף כי בחורים משיבתו לנו שם כמה לילות, כך שיש מקום להחשיב זאת כנעשה לדירה, ורק שבפועל לא גרים שם, אולם השנה כתב שהניחום למחסנים עבור הקק"ל, ומשמעות הדברים שלא אכלו או ישנו שם, ומראש נבנו לשם מחסנים, ובכה"ג הדבר פשוט דאינו מתעבר עם העיר כמפורש בשו"ע דאוצרות שאין בהם בית דירה אינם מתעברים עם העיר.

ולגבי שיעור הבורגנין עשאוּם שנה שעברה 2 מטר על 2 מטר שהוא ד"א על ד"א לשיעור הקטן, והשנה היה נראה מהפרסומים שעשו גדולים יותר (לשון הגר"י יוסף: "ובפרט בקרוואנים הגדולים שהניחו שם השנה"), אך למעשה גם השנה אין בו ד' על ד' לשיעור הגדול מאחר שגודלם 2 מטר על 3 מטר, אמנם יש בזה כדי לרבע לשיעור הגדול ותליא בפלוגתא. (ובעיקר הדבר מבואר שבורגנין אין צריכים שיהא בהם דע"ד, כיון דחזי למילתיה, אכן כאן שלא ראוי לשום דבר הבינו גם העוסקים בדבר שפחות מדע"ד אין שום סברא להכשיר).

עוד יש לברר, הבורגנין של שנה שעברה נלקחו מהמקום אחרי פורים (לפי הנשמע נלקח ע"י העיריה, מחמת תלונות תושבים, ויש לברר), והתברר כי מראש לא קבלו אישורים חוקיים לכל הנ"ל אלא הסכמה שבשתיקה, ועכ"פ הוברר למפרע כי הבורגנין הנ"ל לא היו עשויים לעמוד שם בקבע, וכל כה"ג מבואר בגמ' דאין בורגנין בבבל משום דאיכא בידקי דמיא דשטפי להו, ובשאר ארצות דאיכא גנבי (ופרש"י דגנבי להו, וברי"ד כ' וסתרי להו), וכ"ז שייך בנידון דידן, ואין נפק"מ אם הפינוי נעשה בצורה חוקית או ע"י אינשי דלא מעלי, הכל דין אחד להם, וכפי שעולה מהגמ'. **ונמצא שבשנה שעברה כל מי שהסתמך על הבורגנין לא יצא ידי חובתו במצוות פורים ואף בירך ברכות לבטלה.** והעוסקים בדבר אף לא ראו צורך להתנצל על כך.

ועל של השנה צריך לברר האם באמת קיבלו אישורים חוקיים לכל הנ"ל, באופן שאף אם התושבים יתלוננו בעיריה על כך תהיה העיריה רשאית ע"פ החוק להתעלם מהם.

ועוד אחת הבעיות הגדולות ביותר בחיבור זה הם הכבישים, שהרי המרחק בין הר חוצבים לרמות הוא למעלה מ-500 מטר, וכיון שצריכים להניח בית כל ע' אמה ושיריים, שהוא כ-32 מטר, (לשיעור רח"י הוא קרוב ל-34 מטר, ולשיעור המדויק יותר הוא 32.22 מטר), א"כ היינו מצפים שיניחו כאן כ-15 בורגנין, ולמעשה הונחו רק ששה (לפי מה שכתבו במאמרים השונים, ולפי התרשים שצירפו - חמשה).

אלא שכאן בא חידוש נוסף, שהכבישים נחשבים כחלק מן העיר ומתעברין עמה! אע"פ שאין בהם בית דירה! וכמו שמצינו כן לענין נחל שמשמשים בו בני העיר שנפסק בשו"ע כשיטות הראשונים שמצטרף לעיר ומודדין ממנו את התחום. אכן במשנ"ב על אתר, הביא את ספיקו של המג"א אם בכל מקום שמשמשים עמו דינו כנחל, ופסק ע"פ האליה רבה שאינו מצטרף, דאף בנחל הוא מחלוקת ראשונים והבו דלא לוסיף עלה. וכן פסק שם בכה"ח. (ולא ראיתי שום פוסק מוסמך שחלק עליהם, והציונים לכמה ספרים שכביכול חולקים ע"ז - בטעות יסודם). (יצוין עוד כי הרב יצחק יוסף עם כל מה שהאריך בענין לא סיפר מילה וחצי על כך שצירפו את הכבישים!).

ועוד, שהדבר פשוט וברור כי רב המרחק בין נחל לבין כביש, הנחל היה משמש את בני העיר לשתייה ולכביסה להדחת כלים ולרחיצה וכיו"ב שהם תשמישי דירה השייכים לעיר, משא"כ כביש אינו משמש כי אם להגיע ממקום למקום, וזה דבר שעיקרו נעשה בין עיר לעיר, ואינו שייך לדירה. ואפילו בית כנסת שאין שם בית דירה לחזן נפסק בשו"ע שאינו מצטרף לעיר, למרות שזה ודאי שימוש חשוב לכל אחד מבני העיר ג"פ ביום, על אחת כמה וכמה כביש שתפקידו רק להיות דרך לרבים בין עיר לעיר, מדוע שייחשב חלק מהעיר?

וגם לשיטתם לא היו צריכים לכל הבורגנין, כי יש כביש שמגיע מירושלים עד רמות ממש, (ואף בכל הארץ צריך לקרוא בט"ו, כיון שלמעשה הכל ע"פ הלכה (לשיטתם) עיר אחת, עם כבישים המחברים "בין שכונה לשכונה" שאינם הפסק...), ומה שהחליטו שכביש מצטרף רק לרוחבו ולא לאורכו אין לו שום מובן, דהן אמנם שכתבו להוכיח מנחל שודאי לא מצרפים את כולו, אולם ודאי שבנחל א"א לצרף את כולו, אלא רק את מה שמול העיר, כי הוא זה שמשמש את בני העיר, אבל בכביש שמשמש באותה מידה הן לאורכו הן לרחבו מהיכן הפלגין הזה? והם עצמם במקום אחד צירפו את הכביש לאורכו - ראה בתרשים הרצו"ב.

עוד סברות שהמציאו על זו הדרך, ראיתי לאחד שכתב שגם היער נחשב כמו נחל, כי יש בו "צורך חיוני" שמשמש "ריאה ירוקה" לעיר. ומצא "סיוע" לזה מהמאירי שזרעים שנעשו לטיול בהם אינם מבטלים היקף דירה, ולא היה צריך להרחיק למאירי כי גם אילנות (שאינם זרעים) הלכה פסוקה שאינם מבטלים היקף דירה, ומ"מ לא עלה על דעת אי מי שיחשבו עיבור לעיר. וה"צורך החיוני" ודאי אינו צורך פחות מבית כנסת שאינו מתעבר עם העיר.

ואחר שראו שהדברים אינם מתקבלים על לב הלומדים, פתחו במסע הסברה שבעצם גם בלי הבורגנין צריך לקרוא בט"ו, כי סמוך נמדד מהעיר החדשה, ו"כיום התברר" כי המרחק בין רמות לירושלים החדשה הוא פחות ממיל. וכל זה זריית חול בעיני הציבור, כי דבר זה לא התברר כיום אלא היה ידוע זה כעשרים שנה, ראה בספרים המדברים בעניינים אלו, והרב יצחק יוסף הביא כן בעצמו מספר יחל ישראל שכתב כן בשנת תשס"ג, והרב יצחק עצמו מספר כי במשך השנים שלאחר מכן עשו מאמצים גדולים להנחת הקרואנים בתיאום מלא עם אביו זצ"ל, וכפי שתיאר באריכות, והיאך אף אחד מהם לא גילה את אזנו שהמרחק פחות ממיל והכל מיותר? ומש"כ הרב יצחק כביכול הגרע"י חזר בו בס' חזו"ע, עיי"ש שבס' מנחת יצחק (ח"ט סי' ע) שהביא מפורש דלא מהני סמוך פחות ממיל לשכונות החדשות (לכה"פ מספק), ודלא כמש"כ הרב יצחק יוסף בשמו. וגם הגרע"י שם ציין לחזו"א בספרו, גם שם דעתו כנ"ל. ועיקר דבריו שם הם לחלוק על הגרימ"ט לענין השכונות שברצף אחד עם העיר העתיקה (ללא הפסק מקום בנוי כלל) אלא שמרוחקות יותר ממיל. וכן בס' מעין אומר (ח"ג עמ' שעח) מובא שהורה הגרע"י שבבית החולים הדסה עין כרם, יקראו בי"ד, אחרי שאמרו לו שהמרחק בינו לעיר הוא מאה - מאתים מטר, שהוא הרבה הרבה פחות ממיל.

ולמעשה פשוט לדינא שאותם שנהגו לקרוא עד היום בי"ד בברכה ימשיכו במנהגם ללא שום פקפוק. (וכן אותם שנהגו ע"פ הוראת הגרב"ץ אבא שאול זצ"ל שאף אין מקום להחמיר לקרוא מגילה בט"ו, אין להם שום צורך כעת לשנות ממנהגם). והקורין בט"ו, נכנסים בחשש ברכה לבטלה ובביטול כל מצוות פורים.